

ОД ХРВАТСКЕ ДУБИЦЕ - ПРЕКО СИСКА - У ЗАГРЕБ

Просторија на којој су јединице 45. дивизије водиле борбе и операције од 2. до 6. маја 1945. године простира се правцем југоисток - северозапад. Она испуњава простор између с. Мошћенице и р. Купе. Пут Хрватска Дубица - Сисак дели је на два дела: североисточни и југозападни. Североисточни део је равничаст, с тим што му је половина ближа Хрватској Дубици већим делом пошумљена, док је друга половина, ближа Сиску, добрим делом испуњена мочварама. Југозападни део је брдовит, испуњен чукама и косама, просечне висине 150-200 метара. Земљиште је прилично пошумљено. Од Јасеновца, преко Жировника и Суње до Сиска води железничка пруга, која се код Суње састаје са оном из правца Костајнице.⁴⁰³

Борбени и наступни распоред јединица 45. дивизије организован 2. маја 1945. године био је у три колоне: 23. бригада била је на левом дивизијском крилу, 20. бригада у средини (комуникацијом) и 24. бригада, ослоњена на Саву, на десном крилу, са основним дивизијским правцем наступања ка Сиску. Оваквим борбеним и маршевским поретком 45. дивизија је гонила потученог непријатеља зато што он после извлачења из Хрватске Дубице оријентисао на широки фронт местимичне одбране и што се на појединим линијама и местима очекивао његов жестоки отпор. Организовањем већег броја колона смањивала се дубина непријатељског отпора, те су се јединице за случај сукоба са непријатељем могле лакше и брже увести у борбу. Ово је било нарочито важно за средњу (20. бригада) и леву колону (23. бригада) које су се кретале по шумовитом и испресецаном терену.

⁴⁰³ АОС, к. 1333, т. 9, пер. бр. 1/1, 2, 3. и 4.

ОСЛОБОБЕЊЕ СУЊЕ

Пошто је формиран борбени поредак свих јединица 45. дивизије, покрет према новим борбеним положајима почео је 2. маја (четвртак) 1945. године у 11 часова.

Бригада овога дана броји по списку 2.732, у расходу 899 и на лицу 1.833 борца и старешине.

После пребацивања преко Уне, 1. батаљон 23. бригаде кренуо је правцем: с. Слабиња - с. Утолица - с. Шаш. На комуникацији, код коте 106 у селу Слабињи, борци су наишли на два немачка тенка које је бригада оштетила 28. априла 1945. године када је вршила насилни прелаз Уне. Пошто је цела дана падала јака киша и услед густе помрчине, батаљон се задржао у селу Утолици, и ујутру 3. маја, у 4 часа кренуо према селу Шаш.

На том путу батаљонски извиђачки делови и претходнице утврдили су присуство усташке јединице и нешто Немаца у селима Тимарци, Словинци и Шаш и на железничкој станици Шаш, па је батаљон одмах посео положаје на линији: десна обала речице Јастребице - коса села Мали Шаш - к. 109 - к. 128, укопао се и почео фортификацијски да се утврђује. Приметивши батаљонске делове на овим положајима, непријатељ је артиљеријом почео да их туче, све до 17 часова. У времену од 7 до 10 часова вршио је и мање нападе, али је увек био одбијен. Батаљон је имао једног рањеног борца.

Четврти батаљон кретао се лево од 1. батаљона и на ове положаје стигао је у 10 часова 3. маја и одмах запосео положаје према селу Тимарцу. Скоро из покрета предузео је оштри напад на непријатеља и збацио га са коте 135 и 121. Непријатељ је имао 9 погинулих и 14 рањених и заплена је једна пушка. Батаљон је имао једног погинулог и четворицу рањених бораца.⁴⁰⁴⁾

Непријатељ је стално обнављао нападе на положаје 1. и 4. батаљона, све до 17 часова, када су на лево крило бригаде стигли батаљони 20. бригаде. Овде је штаб бригаде, преко штаба 20. бригаде, примио телефонско наређење штаба дивизије о правцу даљег покрета и напада на непријатеља на правцу: Тимарци - Меминска - Доњи Храстовац - Суња. По том наређењу командант бригаде, мајор Милан Дамјановић, рокира своје батаљоне улево од комуникације, а своје положаје препустио је батаљонима 20. бригаде.⁴⁰⁵⁾

404) Погинуо је Милорад Милић.

405) АОС, к. 1332, рег. бр. 10-3.

Напад јединица 23. бригаде почео је у 20.30 часова 3. маја 1945. године.

Нападали су 1. и 4. батаљон на непријатеља на јако утврђеном положају у с. Тимарци и нарочито на коти 148, где се налазило око 300 усташа из 11. усташке бојне и нешто Немаца. При одступању са предњих положаја према с. Тимарци непријатељ се привремено задржавао на неуређеним положајима и давао жестоки местимични отпор 1. батаљону у његовом наступању. Нарочито упорни отпор Немци и усташе давали су на положају к. 148. који је раније био добро утврђен. Четврти батаљон, одмах по поседању положаја, напао је на непријатеља и збацио га са коте 135 и 121. Непријатељ је био разбијен и почео да се повлачи према Суњи, али је и при повлачењу давао жестоки отпор. Ниједну коту није давао без одбране и прилично успешно је задржавао батаљоне 23. бригаде у њиховом наступању.⁴⁰⁶⁾

Борбе за с. Тимарци трајале су три сата. Четврти батаљон је једном четом бочно помогао напад 1. батаљона. За време борби бригада је одржавала везу са 20. бригадом 45. дивизије (десно) и са 21. бригадом 28. дивизије, која није садејствовала 23. бригади у овој борби. У току дана 3. и у ноћи 3/4. маја бригада је имала једног погинулог и 10 рањених. Непријатељ је 3. маја имао 9 погинулих и 14 рањених, а његови губици у ноћи 3/4. маја нису били утврђени. Заплењена је једна пушка и 130 метака.

Већ у рану зору 4. маја (петак) све јединице 45. дивизије наставиле су са енергичним гоњењем непријатеља који се ужурбано, али са жестоким местимичним отпором, повлачио према Суњи и даље ка Сиску. Нарочито је упорно бранио, нека мање насељена места у којима су већ раније били изграђени бункери, ископани ровови око места и постављена минска поља. Непријатељске јединице имале су још увек и већи број топова и тешких минобацача, мада се примећивала оскудица у муницији. Време је било лепо и топло.

и 1. батаљон на десном крилу) наставила гоњење разбијеног непријатеља правцем с. Меминска - с. Храстовца - с. Стаза. По протеривању непријатеља из Доњег Храстовца, где је пружио најјачи отпор, батаљони су избили на реку Суњу, у висини села Ведро Поље, и започели припреме за ослобођење

⁴⁰⁶⁾ аос, к. 1337/А, рег. бр. 9-1/2, *Историјат борби које је водила 23. бригада 45. дивизије у времену од 2. до 6. маја 1945. године.*

Суње. Пред зору је штаб 2. батаљона добио правац кретања лево од 4. батаљона, ка селу Петрињци (северозападно од Суње), а 4. батаљон правцем лево од 2. батаљона у правцу села Вукошевац. Штаб бригаде се кретао за 4. батаљоном, а сви тежи бригадни и батаљонски делови кретали су се друмом за својим јединицама. Бригадна противколска чета и пратећа чета налазиле су се још увек у Дубици, са задатком да одмах по преласку Уне крену за штабом бригаде.⁴⁰⁷⁾

Батаљони су са достигнутих положаја напали непријатеља и после краће борбе успели су да пређу линију Семишће - Суња и наставили гоњење непријатеља.

ОКО 6 часова непријатељ је порушио оба моста (железнички и друмски) на реци Суњи како би што дуже задржао надирање јединица ЈА, попалио је магацине и напустио град. Улазак јединица 23. и 24. бригаде уследио је у 7.30 часова, јер су пред градом била посејана многобројна минска поља, са посебно маскирајућим замкама, које је требало очистити. Први батаљон 23. бригаде ушао је у Суњу са западне стране истовремено када су јединице 24. бригаде улазиле са североисточне стране. Батаљон је остао у Суњу ради претреса варошице од заосталих усташа и прикупљања ратног плена, а 4. батаљон је продужио гоњење непријатеља правцем Дрљача - Вукошевац ради напада на Немце и усташе који су у јачини од једног пука са дивизионом артиљерије бранили положаје на линији: Брђани - с. Вукошевац - Кестен.

Пред подне 4. маја у Суњу су стигли и 2. и 3. батаљон и одмах продужили на своје борбене задатке. Други батаљон је посео положаје од села Дрљаче (к. 145) улево до села Вукошевца, где је успоставио и одржавао везу са 4. батаљоном; 3. батаљон је посео положај Чакалска коса и положаје улево до к. 173, где је успоставио везу са деловима 21. бригаде 28. дивизије. У Суњу су били штаб бригаде, сви његови делови и бригадна противколска чета, док су бригадно превијалиште и бригадна интендантура још увек били у Дубици, чекајући на ред за прелазак преко Уне.

тељских упоришта све до ослобођења Суње бригада је имала четворицу погинулих и 12 рањених бораца.⁴⁰⁸⁾ Непријатељ је

⁴⁰⁷⁾ АОС, к. 1332, рег. бр. 14-3.

⁴⁰⁸⁾ у борбама за ослобођење Суње погинули су: десетар Милун Марковић, док је обавештајни официр 4. батаљона, Михајло Пијевић Певац, погинуо код школе у Суњи, затим Душан Спасић, извиђач у 4. батаљону и Раде Петровић, командир извиђачког вода 4. батаљона.

имао **53** погинула, око **40** рањених и један је заробљен, а заплењено је и много **ратне опреме**.

БОРБЕ ЗА КОМАРЕВО

На положајима Вукошевац - Кестен - Чакалска коса бригада је остала до 21. час 4. маја, када су батаљони добили заповест штаба 23. бригаде за покрет и напад на непријатеља.

Бригада је са три батаљона (2, 3. и 4.) тачно у 0.00 часова 5. маја кренула у напад на непријатељске положаје према северу: 2. батаљон на левом крилу, 4. у средини и 3. батаљон на десном крилу. Други батаљон кретао се правцем Вукошевац - Брђани (к. 166) - Кињачка (к. 109) - Доње Комарево (к. 132) и до 4 часа избио на друм Суња - Сисак (више коте 132), одакле је наставио кретање левом страном железничке пруге ка Сиску. Четврти батаљон кретао се правцем Св. Марије - западни део Кињачке - Бестрма, и око 6 часова стигао на друм у Комарево и одатле продужио кретање лево од 2. батаљона према Сиску. Трећи батаљон кретао се правцем источно од села Трњани (к. 195) - к. 111, затим је прешао речицу Блињу и продужио друмом према северу. Први батаљон кретао се за овим јединицама: био је у бригадној тактичкој резерви. Бригада је на десном крилу држала везу са 20. бригадом 45. дивизије, а на левом са 21. бригадом 28. славонске дивизије.

Непријатељ се повлачио организовано, иако у бекству. На својим првим положајима давао је жестоки отпор, а онда је тај отпор постајао све слабији. Било је очигледно да су то његове јаче заштитнице чији је главни задатак био да што дуже задрже јединице ЈА у надирању ка Сиску и даље ка Загребу.

ОКО 8 часова батаљони су избили у висину Новог Села (северозападно од Комарева) и ту били заустављени врло јаким непријатељском ватром. Непријатељ је са леве обале Саве (из рејона више Сиска) тукао наше јединице слабијом артиљеријском ватром. Од ње није било губитака. Први батаљон, бригадна противколска чета и делови штаба бригаде налазили су се у селу Комареву. Батаљонске кухиње биле су такође смештене у селу Комареву и одмах су почеле са кувањем ручка, пре свих за јединице на положајима.⁴⁰⁹⁾

Непријатељ се повлачио под сталним борбама. Борбени морал му је био веома слаб, али је упркос томе на појединим местима и тачкама давао жесток и жилав отпор, увек издаш-

⁴⁰⁹⁾ АОС, к. 1332, рег. бр. 18-3. , .

но помогнут артиљеријском и минобацачком ватром. Бригада је наставила да га гони. У Новом Селу и у Прачину, из неких на брзину утврђених сеоских зграда, отпор непријатеља је био посебно жилав, који је сломљен тек после оштре и скоро једночасовне борбе. У повлачењу према Сиску непријатељ је трпео велике људске губитке. Како се и на левом бригадном крилу чула јака борба, коју су водили делови 21. бригаде (к. 159), штаб 23. бригаде је у том правцу упутио 1. батаљон, који је у селу Моштаници успоставио везу са деловима 28. дивизије и за све време борби за Сисак остао у том селу у Моштаници, као обезбеђење левог крила јединица 23. бригаде.

вић, заменик командира 3. чете 3. батаљона, и један борац, а тројица су била рањена. Заробљено је 9 домобрана и заплењено 9 пушака и 780 метака.

ОСЛОБОБЕЊЕ СИСКА

Све бригаде 45. дивизије наставиле су да гоне непријатеља који се извлачио према Сиску с намером да ту организује јачи отпор и да што је могуће дуже не дозволи јединицама ЈА прелазе преко моста на Купи. Његове заштитничке јединице, јачине до чете, користиле су свако брдо и насеље да се ту зауставе, на брзину организују отпор и да наше јединице натерају на промену борбеног распореда, а затим су се повлачиле. Очигледно је било да су официри и подофицири, нарочито у домобранским јединицама, револверима присиљавали своје војнике на упорну одбрану, иако су многи од њих испољавали жељу да се предају јединицама ЈА.

Двадесета бригада, која је била на челу 45. дивизије, наставила је да гони непријатеља и да после скоро трочасовне борбе ослободи Цапраг (предграђе Сиска) и тиме отвори пут 23. бригаде у њеном даљем успешном наступању ка Сиску.

Пошто су протерали непријатеља из Новог Села, Прачног и Мошћанице, 2. и 3. батаљон наставили су покрет према Сиску. Међутим, непријатељ је у шуми Велика Ласиња извршио противнапад и успео да за извесно време задржи 2. батаљон, док је 3. батаљон, на друму за Сисак, успео да се пробије кроз жичане препреке, освоји неколико непријатељских бункера и да стигне на јужну ивицу Сиска. Тукао је жестоком ватром простор у луку Купе, где су се затекли борци 2. и 3. батаљона.

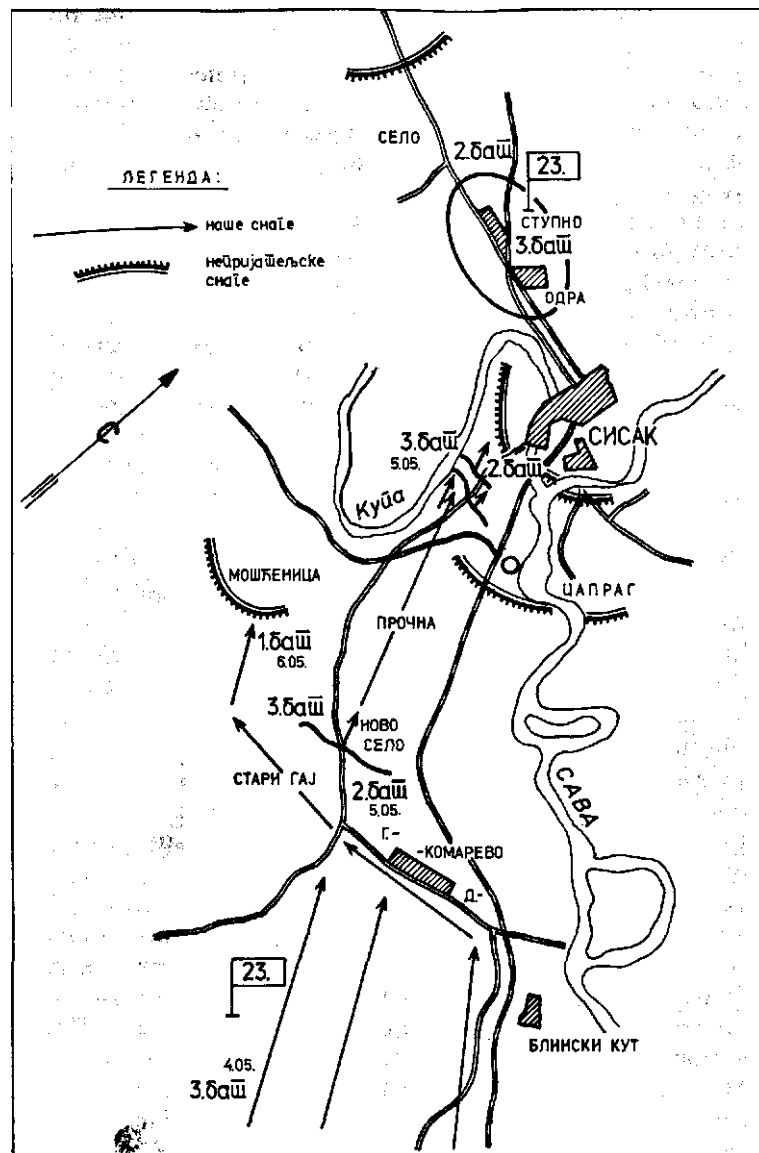


Схема бр. 6 Ослобођење Сиска

Такође је из бункера на левој обали Купе тукао прилазе граду с југа.

Двадесет трећа бригада, иако преморена даноноћним борбама и маршевима, гонила је непријатеља у стопу, не дозвољавајући му да се прикупи и среди ради организованијег отпора.

обали реке Купе, учествовали су 3. на главном и 2. батаљон на помоћном нападном правцу.

Поучен искуством из борби за Дубицу, штаб 3. батаљона није чекао да се непријатељ консолидује и организује на новим положајима, па је са целим батаљоном извршио силовити напад и натерао га да у потпуном расулу бежи ка мосту. Батаљон је скоро у трку стигао до моста на Купи и спречио непријатеља да га дигне у ваздух. Борци 3. батаљона, којима су у нападу помогли борци 2. батаљона, налетели су на непријатеља, напали га бомбама и другим ватреним оружјем и код њега створили такву пометњу и панику да су многе усташе скакале у Купу и подавиле се. Пре прелаза последњих непријатељских делова борци су налетели на мост и спасли га.⁴¹⁰⁾

Други батаљон изводио је напад на све три стрељачке чете. Друга и 3. чета кретале су се правцем: тада тзв. Павлићево насеље - Стратиште - Градска болница - мост на реци Купи, а 1. чета је на десном крилу батаљона имала задатак да освоји један шумарак. Све три чете у првом налету успеле су да заузму неколико високих стамбених кућа, а затим су 2. и 3. чета наишле на јак отпор Немаца и усташа који су се бранили из раније ископаних ровова око Градске болнице. У овој борби погинуло је неколико бораца из обе чете, а био је тешко рањен командир 3. чете Драшко Величковић. Морао је одмах у болницу, из које се вратио пре неколико дана, излечен од рана задобијених на планини Озрену. Тек око 10 часова 2. батаљон је успео да потисне непријатеља из ровова у правцу зграде болнице, али је и даље трпео жестоку ватру, највише са једног узвишења одакле су скоро непрекидно дејствовала четири »флака« (топа). Тек када су 2. и 3. чета успеле да освоје неколико виших кућа, отпор непријатеља је сломљен и он се, око 13 часова, повукао у правцу моста на Купи. У болници је затечено много рањених домобрана и усташа, а заплењено је и много санитетског материјала и опреме. Око 14 часова обе чете су заузеле вис изнад болнице. Ту су се за моменат зауставиле, престројиле своје колоне, мало се прикупи-

⁴¹⁰⁾ АОС, к. 1332, пер. бр, 20-2/1.

ле и организовале даљи покрет према мосту. Многи становници овог дела града Сиска, који су се за време борби сакрили у сутеренима зграда, сада су се добровољно пријављивали за водиче четама како би се лакше снашли у улицама и међу високим зградама.

Борба за део Сиска на десној обали Купе била је завршена око 16 часова 5. маја 1945. године.

Када су јединице 20. и 23. бригаде већ прилазиле мосту усташе су приступиле његовом рушењу, али им се у томе супротставила једна мања група домобрана, којом је командовао подофицир Дане Јелинић. Био је наоружан стројницом. Усташе би ипак срушиле овај мост да није било силовитог напада 3. батаљона 23. бригаде, али је овај одбрамбени и патриотски акт домобрана имао значај. При преласку моста овај домобрански подофицир нађен је тешко рањен од усташа и пренесен је у бригадно превијалиште.

Борци 3. батаљона покушали су да на »леђима« бежећег непријатеља пређу мост и улете у део града на левој обали Купе, али су налетели на жестоку непријатељску ватру и повукли се на десну обалу. Највише мука задавао им је један тешки митраљез постављен на торњу цркве, недалеко од моста. Немци и усташе тукли су »флаковима« дивизијске јединице, а када су се оне примакле мосту, тукли су и своје усташе и домобране који су преко моста одступали. Непријатељ је и даље на све могуће начине покушавао да дигне у ваздух овај лепо грађени мост, па је према њему слао специјална одељења за минирање, која је помогао ватром са кровова и прозора зграда из неослобођеног дела Сиска, али су та одељења дочекивана исто тако јаким и са сасрећеном ватром јединица 20. и 23. бригаде и била онемогућавана у извршењу свог задатка.⁴¹¹

ки успех својих бригада у ослобођењу дела града на десној обали Купе и настави надирање на »леђима« разбијеног и успаниченог непријатеља, штаб 45. дивизије, у 18 часова, издаје заповест штабовима 20. и 23. бригаде да исте вечери форсирају Купу и да ослободе део (већи) Сиска на левој обали. Штаб 23. бригаде наређује својим батаљонима да прелаз почну у 21.20 часова истога дана.⁴¹²

⁴¹» Драгољуб Ж. Мирчетић, »Стазама слободе Четрдесет пете дивизије НОВЈ«, Историјски фељтон, објављено у шест наставака, Ниш, Народне новине, 13, 15, 16, 17, 18. и 19. априла 1985. год.

⁴¹²> АОС, к. 1333, рег. бр. 9-1/3.

Место за прелазак реке није бирано, јер је сачуван бетонски мост од рушења.

Са циљем организације прелаза Купе и ослобођења дела града Сиска на левој обали реке, штаб 23. бригаде је 5. маја око 18 часова сазвао састанак штабова 3. и 2. батаљона и наредио им да искористе повлачења непријатеља и извесну панику примећену у његовим редовима.

Прелаз преко Купе јединице 20. и 23. бригаде започеле су тачно у 21.20.

После јаке артиљеријске ватре из заплених немачких »флакова«, која је трајала петнаестак минута, Купу је у муњевитом налету најпре прешао 3. батаљон под командантом поручником Јосипом Сунком, под кишом непријатељске артиљерије и његове бацачке ватре, и већ око 22, заједно са 2. четом 3. батаљона 20. бригаде, створио мањи мостобран. За њима се одмах пребацила и 2. чета 2. батаљона 23. бригаде ојачана са 11 пушкомитраљеза. На самом мосту била су готово уништена непријатељска заштитничка одељења. Колико је напад јединица 23. бригаде био муњевит и за непријатеља изненадан, говори и сећање Бранка Боснића, који каже да су у једној гостиони затекли 11 домобрана и шест усташа како мирно седе за столовима, пију и једу.

Трећи батаљон и 2. чета 2. батаљона 23. бригаде и делови 3. батаљона 20. бригаде заједно су наставили борбу у самом Сиску. Усташке банде жилаво су се браниле. У овом делу града вођене су жестоке борбе за сваку улицу овог великог и лепог града. При уласку у Сисак јединицама 45. дивизије предао се један мањи домобрански одред, чији су војници били највећим делом пореклом из Сиска и околине. Они су одвели борце до једног војног складишта са великим количинама оружја и муниције, и све је то запленило и пренесено у бригадне коморе. Неки од ових домобрана, који су врло добро познавали свој град, водили су батаљонске делове кроз Сисак, и указивали на места могућег непријатељског отпора.

ОКО 23.45 часова непријатељ је био протеран и Сисак ослобођен. Јединице 45. дивизије наставиле су са гоњењем потученог непријатеља ван Сиска, на друму ка Загребу. По завршетку борби непријатељ је делимично разбијен у мање групе, које су се разбежале по околним шумама и шумарцима, а главнина снага (Немци, домобрани и највећим делом усташе) одступала је комуникацијом Сисак - Одра - Струпа - Дужица - Пешчаница - Вукојевац и даље ка Загребу. .'

⁴¹³> АОС, к. 1333, рег. бр. 5-1/2.

су се храбро и самопрегорно, залагали су се до максимума да изврше све постављене им борбене задатке. За релативно кратко време од три дана (од 2. до 5. маја 1945. године) прешли су око 60 километара и водили непрекидне и жестоке борбе са далеко јачим и бројнијим непријатељем, који се бранио из плански утврђених бункера и утврђења и из утврђених сеоских кућа.

О жестини ових борби речито говоре и подаци о обостраним људским и материјалним губицама. Бригада је имала 10 погинулих, од којих седам у борбама за ослобођење Сиска, рањен је 71 и нестала су два борца.⁴¹⁴⁾

Заплењено је много наоружања (132 пушке, четири противавионска »флака« митраљеза, два авионска митраљеза, више пушкомитраљеза, стројница и пиштоља), много ратне опреме, муниције, моторних возила и другог. Непријатељ је у овим борбама имао 211 погинулих, 246 рањених и 26 заробљених. Заробљено је све особље, међу њима и три лекара једне војне болнице у Сиску. Заплењени војни магацини са намирницама, разним ратним материјалом и другом робом нису били ни отварани, већ су предати представницима нове народне власти, заједно са архивом многобројних установа и надлештава.⁴¹⁵⁾

Дејства јединица 45. дивизије изведена су правилно. Оне су у потпуности извршиле своје борбене задатке. Брзина којом је извршен напад на непријатеља у Сиску била је таква да он уопште није стигао да поруши камени мост на Купи. Захваљујући тако брзом и изненадном нападу, сва индустријска предузећа у Цапрагу и у Сиску спасена су од уништења. Заузимање Сиска на јуриш има посебан значај и у томе што је за врло кратко време савладана велика водена препрека, Купа, чиме је јединицама 45. дивизије био отворен пут за Загреб.

Задатак 45. дивизије у саставу 2. армије ЈА био је да најхитније форсира Купу и да продужи енергично надирање за непријатељем према Загребу, узимајући активно учешће у борбама за ослобођење Загреба са зоном ширења: десно - десна

414) у борбама код Сиска погинуло је и умрло од рана 13 бораца.

415) АОС, к. 1332, рег. бр. 20-1/1.

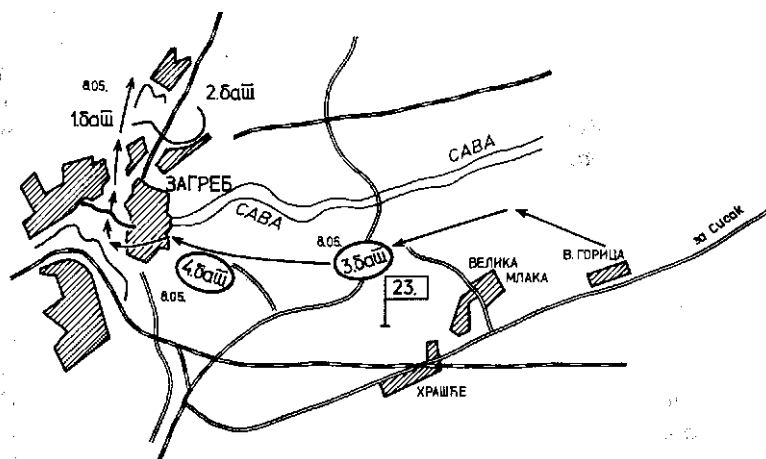


Схема бр. 7 Улазак у Загреб

обала реке Саве, лево - комуникација Сисак - Загреб (искључено).

Дивизијском заповешћу било је регулисано учешће бригада у покрету и дејствима ка Загребу, и то: 24. бригада десно од Саве и лево од реке Одре, а 20. бригада десно између Одре и пута Сисак - С. Вукојевац - Загреб, док је штабу 23. бригаде било наређено: »Јединица Г. У резерви (у покрету). Кретаће се средином борбеног распореда јединица Ж. и Б. (24. и 20. бригада - п.а). Тежиште покрета десна обала реке Одре и служиће за благовремену интервенцију код јединица Ж. и Б.«.

Просторија на којој је оперисала 45. дивизија од 7. до 10. маја 1945. године налази се између десне обале Саве и пута Сисак - Загреб. Сва је равничаста, са приличним бројем насељених места (села), нарочито поред Саве и главне комуникације Сисак - Загреб. Она се протеже правцем југоисток-северозапад. Реком Одром је подељена на два дела: на источни и западни. На источном делу, поред обале Саве, има доста добрих сеоских путева који спајају многобројна села поред Саве са главним другом. Западни део је већим делом пошумљен. Поред главног друма води и железничка пруга.⁴¹⁶⁾

Јединице 23. бригаде 6. маја налазиле су се у следећем распореду: 1, 2. и 4. батаљон били су смештени у селу Ступно

⁴¹⁶⁾ АОС, к. 1333, пер. бр. 10-1/3.

(северозападно од Сиска), на комуникацији, са главним задатком обезбеђења и извиђања према непријатељу у правцу Загреба, 3. батаљон остао је у Сиску, као посадна јединица, штаб бригаде и сви његови делови и бригадна противколска чета налазили су се у селу Одри, бригадно превијалиште било је на просторији између Одре и Ступна а бригадна интендантура остала је у Сиску.

Све бригадне јединице су чистиле оружја, попуњавале се муницијом и сређивале ратну и личну опрему. Одржавани су састанци штабова батаљона и команди чета, на којима су исцрпно анализирана протекла борбена дејства и маршеви и указивано на успехе и добре одлике, али и на негативна искуства. Прикупљан је ратни плен и борцима дељено оружје и заплењене домобранске униформе. По наредби штаба 23. бригаде вршене су припреме за предстојећи покрет према Загребу. Бригада 6. маја 1945. године броји 2.725 људи по списку, 972 у расходу и 1.747 на лицу места.⁴¹⁷

Седмог маја 1945. године, по добијеној дивизијској заповести, штаб 23. бригаде, у 10 часова, издао је борбену заповест штабовима и командама потчињених јединица, којом је наређено: »Како су наше снаге морале ићи муњевитом брзином за непријатељским бандама које беже испред нас, те нису имале времена да претресу Туропољске шуме у којима се налазе непријатељске банде, наш би задатак био да извршимо претрес шума и да избијемо у висину Ново Село - Чиче - Доње Поточје. Први и 2. батаљон кренуће у 11 часова на задатак«.^{4,8)}

После сређивања јединица и попуне муницијом, 1. и 2. батаљон са просторије Одра - Ступно кренули су комуникацијом према Загребу. По стицању у село Лекеник, штабови батаљона добили су обавештења од мештана да се у Туропољском лугу и у шумама све до Велике Горице налазе заостале јаче групе усташа и Немаца.

Први батаљон кретао се правцем: Нови Крч - Кленово (к. 98) - Растине (к. 99) - Прекобуње (Јаљшева Грета) - Козјак, а 2. батаљон правцем: Туропољски Луг - Чревача - Горњак (к. 104) - Топалово - Ракитовац. Десно од 1. батаљона (између Одре и Саве) кретала се у истом правцу 24. бригада са којом је одржавана стална веза. Лево крило 2. батаљона, по избија-

⁴¹⁷> АОС, к. 1337/А, рег. бр. 47-1/1.

⁴¹⁸> АОС, к. 1337, рег. бр. 19-1/3, Штаб 23. бригаде, О. бр. 171, мај 1945. год., у 10.00 часова, *Борбена заповест*.

њу у село Ракитовац, ухватило је везу са јединицама 28. дивизије. Четврти батаљон је из Лекеника отишао у село Брежане ради обезбеђења свих тежих делова који су се кретали комуникацијом према Загребу, и у припуцавању са усташама имао једног погинулог борца. Штаб бригаде и бригадни делови, бригадно превијалиште и интендантура сместили су се у селу Огулинац.⁴¹⁹⁾

Седмог маја, по избијању у село Куче, 1. и 2. батаљон успоставили су везу са 20. бригадом (2. и 3 батаљон), која је цело пре подне водила жестоке борбе са усташама и четницима на положајима: Вуковине - Горње Подоточје - Јанковића Млин. Непријатељ је већ био извршио жестоки противнапад и одбио 20. бригаду на њене полазне положаје за напад. Пристизање, 1. и 2. батаљона 23. бригаде, нападни фронт јединица ЈА био је појачан, па је поново изведен напад на непријатеља. У нападу је учествовао 1. батаљон 23. бригаде, док се 2. батаљон поставио као побочница у селу Мрацлину и истовремено успоставио везу са деловима 28. дивизије који су водили борбу са непријатељем на левом крилу наступног реда јединица ЈА ка Загребу. После скоро једночасовне борбе, три батаљона (1. батаљон 23. и 2. и 3. батаљон 20. бригаде), у 16 часова, разбили су непријатеља и натерали на повлачење. Први батаљон 23. бригаде наставио је са гоњењем непријатеља и у 24. часа стигао у село Ново Чиче, где се, после постављања јачих обезбеђења задржао. У овој борби бригада није имала губитака, а непријатељ је имао 8 погинулих. Други батаљон законачио је у селу Куће.⁴²⁰⁾

По пријему депеше Генералштаба ЈА, од 7. маја 1945. године о капитулацији немачке војске, штабови 1. и 2. армије ЈА су 8. маја издали конкретна упутства потчињеним јединицама како да ступе у везу са немачким јединицама и приступе њиховом разоружавању. Међутим, до капитулације немачких јединица на југословенској територији дошло је тек после неколико дана, тако да су јединице 1. и 2. армије ушле у Загреб под борбом.

Очигледно је било да Немци и усташе нису намеравали да бране Загреб, сем повременог жестоког отпора на његовим прилазима. Били су притиснути са свих страна; јединицама 1. армије ЈА са истока и севера и јединицама 2. армије ЈА са југа

⁴¹⁹⁾ АОС, к. 1337/А, рег. бр. 10-1/2, *Историјат борби које је водила 23. бригада* у времену од 7. до 12. маја 1945. године.

⁴²⁰⁾ АОС, к. 1332, рег. бр. 28-2.

и југозапада. Са организованим повлачењем Немци и усташе наставили су и 7. и 8. маја 1945. године.

После борби у Великој Горици и Великој Млаки непријатељ се повукао у Загреб да организује још један мањи отпор, али је од њега убрзо одустао, јер је био осуђен на неуспех. Немачко командовање одлучило је било да напусти Загреб без отпора, а покушајима отпора заносили су се само поједини командири мањих заштитних усташких и ретких домобранских јединица.⁴²¹

Њем распореду: 24. бригада на десном крилу дивизије, поред реке Саве; 20. бригада била је на главном правцу напада, с обе стране комуникације Сисак - Загреб и на свом левом крилу успоставила чврсту везу са деловима 28. дивизије. Двадесет трећа бригада била је у дивизијској резерви и кретала се правцем иза 20. бригаде.

Из села Ново Чиче, 8. маја у 8 часова, кренула су сва три батаљона (1, 2. и 4) 23. бригаде према Загребу. Штабу 3. батаљона наређено је да одмах крене из Сиска за бригадом и да ступи у њен састав пре уласка у Загреб. Батаљони су прошли кроз Велику Горицу и Млаку, у којој су пре три часа 20. бригада 45. дивизије и 21. славонска бригада 28. дивизије, после жестоке и крваве борбе, скршиле отпор непријатеља и протерале га ка Загребу. На просторију Мичевец - Јакушевац 23. бригада је стигла око 12 часова. У путу је штаб 1. батаљона добио бригадну заповест да без задржавања продужи покрет преко новог Јакушевачког моста на леву обалу реке Саве и да се постави на лево крило 20. бригаде са задатком претреса једног дела града.

Први батаљон био је на Јакушевачком мосту у 14.30 и после пола сата почео је са претресом дела Загреба око моста, при чему је заробио 356 домобрана, запленио много оружја, муниције и моторних возила и запосео неколико војних магацина са оружјем, гаража са аутомобилима и гумама, чак и једну касарну.⁴²² По завршетку овог задатка, штаб 1. батаљона

⁴²¹ > *Изјава генерала Лера*, стр. 172 и 173. - о преговорима између Команданта Југоистока и југословенских команди за размену заробљеника и да се Загреб не руши: »Поједине мање групе усташа настојале су да спрече ову евакуацију, док су друге насилно присвајале немачки бензин. Али се кроз град промарширало углавном без тешкоћа, па се такођер и железнички саобраћај одвијао прилично по плану и поред дневних напада из ваздуха, који су причинили осетне штете«.

⁴²² При уласку у Загреб из борбеног строја 23. бригаде нестао је борац Антон Падован.

добрио је наређење да одмах запоседне емисиону радио-станицу Загреб, на коју су нападали Немци и усташе и да је одбране по еваку цену. Станица је била поседнута истог дана у 23 часа и борбе су вођене све до зоре 9. маја, када је непријатељ прекинуо са нападима и повукао се из Загреба. Четврти батаљон је за ово време осигуравао Јакушевачки мост, а 2. батаљон је држао положаје у Коледовчини и у Новој Савици са задатком разбијања евентуалног непријатељског напада из правца Житњака и Вукомерца. Трећи батаљон стигао је у Јакушевац у 24 часа. Бригадна противколска чета, штаб бригаде и сви његови делови сместили су се у Јакушевцу, а бригадно превијалиште и интендантура у Мичевцу.⁴²³¹

Са чишћењем Загреба од заосталих усташких и немачких група у блоковима кућа северно од загребачке радио-станице 1. батаљон наставио је и 9. маја. У 5 часова на правцу Ремете - Буковец наишао је на јачи непријатељски отпор, који је сломио после скоро једночасовне борбе, у садејству са деловима 24. бригаде, протеравши непријатеља из ових загребачких предграђа. Затим је наставио са претресом »сумњивих« кућа у којима су могли бити бандити. У том претресу наишао је у Ремети на један усташки магацин »летње одеће«, који је запленио. У 18 часова прикупио је све своје делове и сместио се у једној школској згради на углу Цветне и Котурашке улице.

Други батаљон напустио је своје положаје у 7.30 часова и повукао се на одмор. Око 12 часова наређено му је да се смести на Савинцу, да нахрани људство, среди јединицу и одмори се. Мањим деловима је вршио претрес на свом терену и хватао заостале усташе и домобране. У овим борбама и претресу овог дела Загреба непријатељ је имао 13 погинулих и 292 рањена војника, а 250 их је заробљено.

Трећи батаљон кренуо је из Лекеника 8. маја у 14.30 часова, прошао је кроз Пешчаницу и Огулинац и у Јакушевац стигао 9. маја, у 3.30, и сменио 4. батаљон на његовим положајима. У 8 часова упућене су две чете ради обезбеђења моста на Сави. У 14.30 часова стигао је у предграђе код Јакушевачког моста, где се сместио и поставио обезбеђење према Сави и припремио вечеру за војску. Четврти батаљон је у 4 часа посео Хајнзелову улицу у Загребу и сместио се у неколико већих кућа. Борци су чистили оружје, а затим се окупали у Градском купатилу. У овом рејону била је смештена и

⁴²³¹ АОС, к. 1332, рег. бр. 31-3, Штаб 23. бригаде, О. бр. 163, 9. 5. 1045. год., Штабу 45, дивизије доставља *Дневни операцијски извештај* за 8. мај 1945.

бригада противколска чета. Интендантура и бригадно преви-
јалиште у току дана стигли су у предграђе код Јакушевачког
моста.⁴²⁴⁾

Тако је 2. армија ЈА, иако јој није био задатак да непосредно учествује у ослобођењу Загреба, извесним својим деловима прва упала у град и тиме олакшала јединицама 1. армије које су носиле главни терет борбе за ослобођење Славоније и Хрватског загорја и прилаза Загребу са северне стране да брже ослободе Загреб. »Борба« је већ следећег дана донела велики извештај о ослобођењу града Загреба.⁴²⁵⁾ Биле су то последње борбе 23. бригаде 45. дивизије у склопу општих операција за коначно ослобођење наше земље. «

⁴²⁴⁾ »АОС, к. 1332, рег. бр. 32-1/3, Штабу 23. бригаде, 0, бр. 164, 9. мај 1945. године.

⁴²⁵⁾ Борба, Београд, 9. мај 1945. -